

Jiří Vlček

ZVLÁŠTĚ CHRÁNĚNÉ DRUHY PTÁKŮ PLZEŇSKÉHO KRAJE

Krajský úřad Plzeňského kraje, odbor životního prostředí, Plzeň 2008, 60 s., ISBN neuvedeno

Poměrně útlá, ale informacemi nabitá knížečka, je určena široké veřejnosti hledající informace o chráněných druzích ptáků na území Plzeňského kraje. Představuje všechny nejpozoruhodnější, zvláště (tzn. zákonem) chráněné druhy, takové, které běžný návštěvník přírody potká dnes už jen výjimečně.

Na šedesáti stránkách, kromě úvodu a stručného přehledu legislativy ochrany ptáků v České republice, nalezneme fotografie, mapky rozšíření a heslovité texty přibližující celkem 87 druhů ptáků zjištěných dosud na území Plzeňského kraje. Přehlednost publikace, především pro ochranářsky orientované čtenáře, zvyšuje logické třídění pojednávaných ptačích druhů do kategorií podle stupně jejich ohrožení.

Krátké, heslovité řazené texty na minimálním prostoru dostatečně informují o biotopových nárocích, způsobu života i nejvýznamnějších vlivech, které populace jednotlivých druhů ohrožují. Připojeny jsou i čtenářsky vděčné postřehy o chování či zajímavosti ze života jednotlivých druhů.

Mapky rozšíření jsou založeny na čtvercové síti mapování hnízdního rozšíření ptáků ČR. Představují cenný a velice aktuální zdroj informací o distribuci a částečně i početnosti jednotlivých ptačích druhů na území kraje. Myslím ale, že široké, neodborné veřejnosti by orientaci usnadnilo alespoň bodové zobrazení krajského města v každé z nich. Je dáno metodikou zvolenou pro získávání a zpracování dat o hnízdním rozšíření, že mapy u některých druhů zřejmě ne zcela přesně ilustrují skutečný hnízdní výskyt (rybák černý, rybák obecný, dudek chocholatý, kavka obecná, moták pilich).

Jistě nebylo jednoduché získat kvalitní fotografie jednotlivých, často velmi vzácných, a proto jen ojediněle fotografovaných druhů. Přesto jejich soubor činí z brožury malého terénního průvodce, který umožní určit v přírodě alespoň ty nejcharakterističtější z nich. Bohužel, právě zde se objevilo několik chyb. Údajná fotografie chřástala kropenatého na str. 26 nezobrazuje tento druh, ale běžnějšího chřástala vodního – což je možno posoudit už při pohledu na protilehlý obrázek. Podobně na fotografiích na str. 51 nevidíme krkavce velkého a lejska šedého, ale havrana a samici (či snad mladého ptáka) lejska rodu *Ficedula*. Je ale nutno říci, že neodborník tato pochybení přejde bez povšimnutí a užítou hodnotu příručky to nijak nesnižuje.

Krásné fotografie hlavních typů biotopů v úvodu publikace správně zdůrazňují význam ochrany stanovišť. Ta je totiž hlavním předpokladem a snad i perspektivou pro další existenci tak pestrého souboru druhů, které nám tato brožura přibližuje.

Oldřich Bušek

Jaroslav Michálek

PAMÁTNÉ STROMY KARLOVARSKÉHO KRAJE

*Krajské muzeum Karlovarského kraje, Sokolov 2008, 80 s., 1 mapa,
ISBN 978-80-86630-15-1*

Čtenářům se dostává do rukou ojedinělá příručka k poznání památných stromů Karlovarského kraje, která:

- 1) je textovým a obrazovým průvodcem fenoménu významných stromů;
- 2) představuje existující památné stromy v Karlovarském kraji, věnuje se unikátností mezi významnými stromy v kraji, komentuje jejich ochranu a okrajově přesahuje regionální problematiku;
- 3) se nesnaží být tabulkovým a statistickým přehledem, ale naopak uživatelsky přívětivým prostředníkem k jejich poznání. Text, který zaujímá necelou polovinu knihy, je psán velmi čtivým tónem a naštěstí postrádá strohý úřední jazyk;
- 4) je napsána a fotograficky doprovázena autorem, jenž je bezpochyby jedním z nejpovolanějších k tomuto tématu, znalcem velkých stromů celého Česka. Nápomocní mu v tom jsou kolegové Petr Uhlík jako autor části fotografií a Vladimír Lepš jako autor kreseb;
- 5) je doplněna vloženou přehlednou mapou Karlovarského kraje se zakreslenými stromy.

Úvodní text se věnuje obecné problematice památných stromů podle zákona o ochraně přírody a krajiny (č. 114/1992 Sb.), rozebírá význam samotné památnosti, věnuje se způsobům ochrany a komentuje způsob evidence památných stromů. Autor zde nezapomíná i na další významné stromy regionu, které stromy památnými vyhlášeny nejsou, ale rozhodně nesmí být opomenuty. Dozvíme se, které stromy jsou opravdovými velikány, které svými rozměry přesahují region kraje i které jsou jedinečné v rámci celého Česka. Tento úvod zahrnující téměř 5 stran textu považuji za jeden z nejčtivějších o památných stromech, se kterým jsem se v obdobných publikacích setkal.

Hlavní část knihy, která katalogově popisuje jednotlivé památné stromy, je členěna na tři části: Chebsko, Sokolovsko, Karlovarsko. Tyto regiony odpovídají okresům a jejich hranice jsou vyznačeny v přiložené mapě. Je to členění přehledné a srozumitelné, navíc odpovídající obecnému povědomí o správním rozdělení našeho kraje. Snad jen příslušnost k Chráněné krajinné oblasti Slavkovský les zde mohla být poznámkově doplněna (ve skutečnosti mají správní příslušnost k památným stromům úřady pověřených obcí a Správa CHKO). Celkem je v knize popsáno 191 položek stromů, z nichž 169 je správními orgány vyhlášeno za památné stromy a evidováno v Ústředním seznamu ochrany přírody k 1. 9. 2008. Pro objasnění počítání památných stromů je nutno si uvědomit, že každá položka může zahrnovat jeden – solitéra, ale i více stromů – tj. skupiny nebo aleje (v případě alejí i desítky stromů). V celém kraji se pak můžeme dopočítat 1 122 jedinců (viz str. 5). Autor nezapomíná ani na budoucí památné stromy a seznamuje nás s návrhy na vyhlášení nových památných stromů (celkem 22 položek).

První blok katalogu patří Chebsku, kde je uvedeno 38 položek památných stromů a 4 návrhy na vyhlášení památného stromu. Druhý blok zahrnuje Sokolovsko s 53 položkami památných stromů a 11 návrhy na vyhlášení. Třetí je pak Karlovarsko se 78 položkami a 7 návrhy na vyhlášení. Bohužel zde nejsou (nikoli nepozorností autora či vydavatele, nejspíše však tajnostmi úředního šimla) uvedeny 2 návrhy na vyhlášení památných stromů (k 1. 9. 2008), a to „Jabloň v aleji“ a „Hrušeň v Drahovicích“ (oba stromy byly v době vydání knihy již stromy památnými). Stránky jednotlivých celků jsou od sebe barevně odlišeny a urychlují tak

orientaci v knize. Jednotlivé položky památných stromů jsou číslovány od 1 do 191 napříč všemi celky. Nepátřejme po tom, podle jakého klíče jsou stromy v knize číselně řazeny, až z mapy totiž zjistíme, že je počítáno v daném regionu podle lokality výskytu přibližně od severu k jihu. Tato volba v případě více stromů na jedné lokalitě (např. Doubrava, kde jsou poblíž sebe „Doubravský buk“, „Alej Doubrava“ a „Buk a dub v Doubravě“) umožňuje zařazení položek v knize pohromadě.

Každá položka památného stromu obsahuje název lokality, název památného stromu (uveden v uvozovkách) a údaje o jeho rozměrech (obvod a výška). Následuje stručný, ale výstižný popis skládající se většinou z vlastivědné poznámky a vlastního popisu stromu. Text doplňuje zdařilá barevná fotografie (asi ¼ obrázků) nebo výstižná černožlutá perokresba (asi ¼ obrázků). Fotografie jsou vhodně pořízeny v bezlistém období, čímž vyniká architektura koruny stromů a na fotografii není pouze zelená neidentifikovatelná „koule“ koruny v době vegetace. Na jedné stránce jsou uspořádány vždy 3 položky památných stromů, které orientačně usměrňuje decentní barevný podklad.

Výčet památných stromů kraje ještě v závěru doplňuje fotografická prezentace vybraných dalších významných stromů mimo stromy památné (4 významné stromy Lesů České republiky, 4 významné stromy Vojenských lesů a statků České republiky a 4 stromové zajímavosti bez jakékoli evidence). Nepostradatelnou součástí knihy je mapová příloha. Ta je na jedné straně mapou s vyznačenými a očíslovanými položkami památných stromů, a na druhé straně přehledem všech v knize komentovaných položek. Seznam obsahuje: číslo, název památného stromu, katastrální území, počet stromů, druh dřeviny, obvod kmene a GPS souřadnice. Úplným závěrem knihy je přehled použité literatury, který je navíc zajímavým přehledem rozsáhlé regionální literatury posledních let zaměřené na památné stromy.

Lze této precizní práci něco vytknout? Dovolím si snad jen pár prakticko informačních připomínek. U jednotlivých položek památných stromů postrádám uvedení taxonomické příslušnosti nejlépe v českém názvosloví. To je uvedeno pouze na rubu mapové přílohy. Knize také schází alespoň jednoduchý rejstřík (ať již podle názvu lokality nebo názvu stromu). Při hledání určitého stromu tak musíte prolístovat přinejmenším celým regionem, víte-li, ve kterém roste. Můžete strom najít na mapě a podle čísla poté dohledat v knize. Nesmíte však mapu ztratit. Pokud se to nestane, tak je to k výtkám opravdu všechno. Kniha totiž patří bezpečně k těm, které se rychle stávají praktickým zdrojem čtivých informací o významnostech našeho kraje. Je určena širokému spektru čtenářů, nejen přírodovědcům, historikům, učitelům, studentům, ale i Vám.

Vzhledem k zajímavému vlastivědnému tématu a kvalitám knihy je na místě si přát, aby došlo k jejímu zhodnocení nejlépe rozebráním celého nákladu. Autorovi tedy přeji vděčné čtenáře a čtenářům mnoho zážitku s knihou jak doma, tak především v pleneru.

Petr Krása

Jiří Milota & Jaromír Bartoš

PRŮVODCE PO MINERÁLNÍCH PRAMENECH II. MINERÁLNÍ PRAMENY TEPELSKA

Český svaz ochránců přírody ZO ČSOP Kladská, Mariánské Lázně, 2008, 66 s., ISBN neuvedeno.

Již druhý průvodce kapesního formátu byl připraven na konci roku 2008 vydavatelem, Českým svazem ochránců přírody – ZO ČSOP Kladská v Mariánských Lázních, pro zájemce o přírodní vývěry minerálních vod. První průvodce popisoval vývěry v dyleňské části Českého lesa.

Přírodní bohatství minerálních vod bylo od pradávna využíváno právě u pramenů, jejichž lokality získávaly dobrou pověst léčivosti. Příznačně to při otevření nového průvodce připomíná reprodukce rukopisu z roku 1609 – zatím nejstarší známý seznam pramenů na tepelském území premonstrátského kláštera. V nesčetných vydáních pozdějších turistických průvodců, map, v propagačních materiálech i v odborných knihách lze nalézt údaje o minerálních pramenech Tepelska v kontextu celého regionu západočeských lázní, který je svými vývěry proslulý. Najít mnohé přírodní vývěry přímo v terénu a potěšit se hledaným místem i ochutnáním pramene nebývá však jednoduché. Nová řada průvodců takové hledání usnadňuje. Obrazová dokumentace ukazuje, jak vývěr vypadá. V některých případech zachycuje i jeho proměny v čase – a je třeba připomenout, že do budoucna se stane dokumentací proměn, které nastanou. Popis k obrazové části naznačuje, kde asi prameny také ochutnáme, a přináší ještě mnohem více.

Oblast „Průvodce ...“ zobrazuje plánek regionu na zadní straně obálky útlé knížky, kterou lze sebou vzít na výlet. Vlastníci přístrojů dnes tolik oblíbené a rozšířené navigace GPS oceňují, že pro všechny popisované prameny jsou uvedeny zeměpisné souřadnice. Navíc relativně podrobný popis přístupové cesty spolu s výřezem mapových listů navádí k pramenům i hledače bez přístrojů. Směruje také na problematická místa v daném terénu. Ojedinele se vyskytne v popisu směrová nejasnost (např. přístup k Posečské kyselce), ale tu lze právě podle mapky korigovat.

Z uživatelského hlediska není důležité, z jakých map jsou podklady převzaty, ale vydavatel měl zdroj uvést. Tím by mj. odkázal na odpovědnost autora map za chyby, které každé mapové podklady obsahují (chybějící vodoteče, cesty, jejich neaktuální stav, neexistující nebo naopak nové lokality s restauračními objekty atp.). Pro uživatele turistických map není mapová legenda nutná, ale měla být nějakým způsobem aspoň zmíněna či komentována v mapových výřezech zobrazená trasa NS (naučné stezky) Krajem živých vod s datací 2007. Autoři průvodce však udělali vše pro názorný popis pramenů a přístupu k nim. Do přehledné a graficky pěkné tabulky ke každému prameni soustředili údaje o jejich charakteristice a připojili i údaje historické.

Úvodní kapitola obsahuje geologické, hydrogeologické a balneologické texty dalších spoluautorů RNDr. Miroslava Marka a RNDr. Tomáše Vylity. Průvodce tak doufejme vzbudí zájem o prameny, které jsou skutečně přírodním bohatstvím právě v prostředí svého výskytu v krajině. V urbanizovaném prostředí lázní jsou pochopitelně využívány jinak, což je kromě jiného důsledkem jejich koncentrace a vydatnosti. Proto nepovažují za vhodné, že u některých popisovaných přírodních vývěrů autoři uvádějí, že voda odtéká bez užitku. Vydatné a chutné prameny v minulosti a místy dosud lidé odbírají přímo u zdroje v přírodním prostředí. Lázeňsky využívané prameny byly obklopeny prostředím vytvořeným pro léčbu i související relaxaci a jsou z balneologického hlediska střeženy a jinak obhospodařovány. Minerální prameny pro narůstající stáčírenské provozy jsou podchyceny v těžebních polích, jejichž vrty strhávají

vývěry z přírodních studánek. Výsledným produktem podnikání je balená voda, která po průmyslové úpravě jen vzdáleně připomíná svůj zdroj. Jedno průzkumem zdevastované a zatím zapomenuté těžební pole popisuje „Průvodce ...“ u Číhané. Zmiňuje se také o stáčírenském pokusu s pramenem Agnes u Hošťce. Jeho vydatnost nemohla konkurovat stáčírnám, které leží mimo popisovanou oblast.

Na zadní straně průvodce je plánek Tepelska s vyznačením popisovaných pramenů. Svým rozložením vyznačují oblast, kde dosud kyselky vyvěrají v přírodním prostředí, kde nebyly a dosud nejsou založeny žádné lázeňské provozy.

Považuji za důležité připomenout, že oba autoři nejen popisují prameny minerálních vod, ale aktivně se podíleli a nadále podílejí na údržbě vývěrů, jejich zpřístupnění a dalším objevování. Jejich „Průvodce ...“ nabízí veřejnosti výsledek mnohaletého hledání a poznávání v užitečné a sympatické formě.

Stanislav Wieser

Karel Řeháček

NĚMCI PROTI ČESKOSLOVENSKU NA ZÁPADĚ ČECH (1918-1920)

*Vlastním nákladem, Plzeň 2008, 182 s.,
ISBN 978-80-254-3358-4*

V této publikaci nasměroval Karel Řeháček svůj badatelský zájem opět k problematice česko-německých vztahů, kterým se věnoval již dříve.¹ Tentokrát se zaměřil na období počátečního dvouletí po vzniku Československa a informuje nás o událostech, spojených s projevy odmítavých postojů a protestů proti novému státu ze strany německého obyvatelstva v oblasti západu Čech, tj. dnešního Plzeňského a Karlovarského kraje. Při tom se vedle dosud publikované literatury opírá o tehdejší písemnosti centrálních orgánů a samozřejmě i o spisy úřadů regionálních;² stranou není ponechán ani místní novinový tisk.³ Množství informací, které autor z širokého pramenného základu načerpal, je pak v knize rozvrženo a analyzováno v celkem pěti kapitolách.

Ještě před ně však po krátkém úvodu, stručně nastiňujícím zpracování tématu v dosavadní historiografické literatuře a seznamujícím čtenáře s cílem předkládané práce, zařadil autor vstupní pasáž, nazvanou *Vznik Československa a tzv. čeští Němci*. V hutném textu zde shrnul česko-německé vztahy v předválečném období, vznik Československa a pokus o separaci německých oblastí v pohraničí českých zemí vyhlášením nových státoprávních jednotek (provincií) zde jako součástí tzv. německého Rakouska, jejich obsazení československým vojskem, peripetie vývoje v těchto regionech v následujícím období, včetně střetu s československou státní mocí ve dnech 3.-5. března 1919 (čili události, které budou následně detailně rozebrány v případě měst a oblastí západu Čech), jakož i proměny postojů sudetoněmeckých politických elit a stran po roce 1918. V závěru kapitoly nás autor rovněž seznamuje s názory k otázce českých Němců v Československu, které svého času vyjádřily jak osobnosti mezinárodně 1. československé republiky (Hubert Ripka, T. G. Masaryk, Ferdinand Peroutka), tak i v nedávné době současní čeští, němečtí a rakouští historikové.

Ačkoli tuto kapitolu pokládám za poměrně zdařilou, přesto zde musím uvést několik výhrad. Především považuji za diskutabilní autorovo tvrzení na s. 10, že k růstu česko-německé nevráživosti v předválečné době, *kteřá otrávil ovzduší a vztahy mezi oběma národnostními skupinami a nakonec vyústila v oboustrannou nesnášenlivost s fatálními důsledky*, došlo v důsledku *neochoty a neústupnosti politických reprezentací obou národností*. Z řady událostí, např. v souvislosti s Badeniho jazykovými nařízeními, s paralyzováním českého zemského

1 Vedle řady článků v odborných časopisech a sbornících z let 2000-2007 je zde třeba uvést monografii Karel ŘEHÁČEK, *Češi a Němci na jihu západě Čech 1880-1938*. Plzeň: Dimenze-Koniáš, 2002, 169 s. V několika svých článcích, uveřejněných ve sbornících *Historie okupovaného pohraničí*, se autor věnoval i německé menšině v českých zemích samotné.

2 Z písemností centrálních úřadů, využitých autorem, je zde třeba zejména uvést *Národní výbor 1918*, Praha; *Prezidium místopředsednictví království Českého a Prezidium ministerstva vnitra*, uložené v Národním archivu v Praze, posledně dva jmenované však v rámci archivních fondů *České místopředsednictví Praha /1850-1920(1937)/*, respektive *Ministerstvo vnitra I*, Praha /1897) 1918-1953 (1958)/. Z regionálních materiálů bylo čerpáno především z archivních fondů *Krajský soud Plzeň I /1803) 1850-1949 (1950)/ a Krajský soud Cheb /1850-1949/*, deponovaných na autorově pracovišti, Státním oblastním archivu v Plzni, dále z archivního fondu *Národní výbor Plzeň /1918-1919/*, uloženého v Archivu města Plzně, a v neposlední řadě i z písemných materiálů tehdejších okresních správ politických, které jsou dnes součástí fondů okresních úřadů, uložených v síti státních okresních archivů v Plzeňském a Karlovarském kraji.

3 Ten však autor opomněl uvést v oddíle literatury a tištěných pramenů na s. 170-172, informace o těchto zdrojích tak v knize čerpáme pouze z poznámek k hlavnímu textu.

sněmu německou obstrukcí od doby krátce po jeho zvolení roku 1908 do jeho rozpuštění 26. 7. 1913, jakož i s opakovanými nezdary tehdejších česko-německých vyrovnávacích jednání je zřejmé, že to byla právě neústupná politika českých Němců, která především se stala odpovědnou za autorem výše uvedený stav a která nakonec naplňovala pocitem marnosti a znechucení nejen české, ale i nestranné (a na počátku i optimistické) představitele předlitavské vrcholné státní správy (někdejší ministerský předseda a český místodržitel hrabě, od r. 1911 kníže, František Thun). Těžko vinit stejným dílem politickou reprezentaci národa, která usiluje o jeho plnou rovnoprávnost v mnohonárodnostní říši, a politické představitele, kteří pro své etnikum chtějí uchovat privilegované postavení, vývojem dávno překonané, a to se zarytostí, ohrožující samotné fungování země, ve které žijí,⁴ o plánech na razantní germanizaci po předpokládaném německém vítězství ve světové válce nemluvě. A právě namísto zkrslujícího klišé o stejné odpovědnosti obou, mohl autor zmínit radikální *Velikonoční požadavky* německých občanských stran na poválečné uspořádání monarchie z 23. dubna 1916, jakož i autonomistickou rezoluci sudetoněmeckých sociálních demokratů, přijatou v Brně 16. 9. 1917, a srovnat části těchto plánů, týkajících se postavení českého národa ve vítězném mocnářství, s právy, kterých se poté německá politická reprezentace v českých zemích domáhala pro svůj národ, když byla válka prohraná.⁵

Rovněž bych zde rád upřesnil, že provincie Deutschböhmen nevznikla v *rámci zasedání vídeňské říšské rady již 21. října 1918*, jak tvrdí autor na s. 12. Přesněji řečeno, toho dne se všichni němečtí poslanci Předlitavska (včetně těch z českých zemí) odebrali z budovy říšské rady do sídla dolnorakouského zemského sněmu. Zde utvořili prozatímní Národní shromáždění, coby parlament nového státního útvaru, německého Rakouska (něm. *Deutschösterreich*). Jeho součástí měla být veškerá německá území zanikajícího mocnářství, včetně částí českých zemí, osídlených Němci. K přímému vyhlášení provincie Deutschböhmen (německé Čechy), která byla zamýšlena jako autonomní celek s vlastním sněmem, náležející k německému Rakousku, a měla zahrnovat německé oblasti západních a severních Čech, však došlo ve Vídni ze strany členů zmíněného 8 dní starého Národního shromáždění, pocházejících z uvedených částí země České, až 29. října 1918, jako, jak již autor správně uvádí, reakce na proklamaci československého státu. Tento den je proto třeba považovat za datum vzniku zmíněné provincie, nikoliv 21. říjen 1918 – datum formálního vzniku německého Rakouska.⁶

4 Destruující tvrdošijnost politiky sudetských Němců jako příčina krachu česko-německého vyrovnání před 1. světovou válkou byla v odborné literatuře již častokrát popsána, nedávno právě prací Jan GALANDAUER, *František kníže Thun: místodržící Českého království*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2007, kde i o ochromení zemských financí Čech roku 1913 následkem německé obstrukce na zemském sněmu (s. 231-232). Z řady dalších monografií a článků budíž uvedeno stěžejní dílo Jan KŘEN, *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780-1918*. Praha: Academia, 1990, autorem rovněž citované, kde se Jan Křen mj. naopak zaměřuje na zdrženlivou, až povolnou politiku tzv. státotvorného pozitivismu hlavních českých politických stran té doby (na s. 280-377) a zmiňuje i odsudky některých představitelů samotných rakouských Němců na adresu nacionalistické omezenosti tehdejších sudetoněmeckých politiků (s. 339). Uvést zde můžeme i *Otázku česko-německou v předvečer velké války* Karla Kazbundy, vydanou v záslužné edici Zdeňka Kárníka ve vydavatelství Karolinum roku 1995.

5 Oba dokumenty jsou otištěny v originále a českém překladu v edici, kterou autor uvádí v seznamu literatury a tištěných pramenů, a sice Odsun: *vyhnání sudetských Němců: dokumentace o příčinách, plánování a realizaci „etnické čistky“ se středu Evropy 1848/49-1945/46. Svazek 1 – Od probuzení národů a národnostních hádek 1848/49 k Mnichovské dohodě 1938 a zřízení „Protektorátu Čechy a Morava“ 1939*. Vybrali, zpracovali a sestavili Roland J. HOFFMANN – Alois HARASKO: München, Sudetendeutsches Archiv, 2000, s. 449-453, 468-469.

6 Viz Ferdinand PEROUTKA, *Budování státu I. – 1918-1919*. Praha: Lidové noviny, 1991, s. 54-55; s. 102-103.

Nutno však podotknout, že tyto námitky, nejzávažnější, které k Řeháčkově publikaci předkládám, se vztahují ke kapitole, mající uvozovací charakter, která čtenáře rámcově zasvěcuje do doby a událostí celostátního významu a netvoří hlavní část posuzované práce. Tou jsou bezesporu oddíly následující, ve kterých autor popisuje německý odpor proti Československu na západě Čech koncem roku 1918 (pokus o secesi od historické země České) a jeho potlačení, pokračuje druhou německou revoltou v lednu-březnu 1919, vrcholící událostmi 3.-5. 3. 1919, na níž navazuje charakteristika poměrů na českém západě po březnu 1919 a poté vyličení projevů německého nacionalismu tamtéž v roce 1920, přičemž zde jsou již zahrnuty i tehdejší excesy nacionalismu českého při tzv. pomníkových aférách, tj. svévolném stržení pomníků Josefa II. českým vojáky v Chebu a v Aši, a během českých nacionálních bouří v Plzni, jež byly odpovědí na zdemolování české školy v Chebu, které zas následovalo právě po zboření tamějšího pomníku. Poslední kapitolu věnuje autor odporu německého obyvatelstva proti poválečným svízelným (ale jistě ne přímo katastrofálním, jak uvádí na s. 127) sociálním poměrům v letech 1918-1920, zapříčiněným neutěšenými zásobovacími podmínkami.⁷

Karel Řeháček nám v těchto pasážích, v nichž nechýbí úvodní či závěrečná souhrnná charakteristika, zevrubně a plasticky přibližuje tehdejší napjatou situaci, formovanou odporem, protesty a slovními, popř. i fyzickými útoky ze strany sudetoněmeckého obyvatelstva, což dokumentuje na množství konkrétních případů v jednotlivých regionech a v řadě měst a městeček západních Čech. Shledáváme zde mimo jiné, jak ve stejné době, kdy se německá veřejnost a její politická reprezentace dovolávala pro sebe sebeurčení a národnostních práv, docházelo v některých případech na území, které bylo v kompetenci německých samospráv a Němci ovládaných úřadů po vyhlášení provincie Deutschböhmen, k perzekuci zde žijících Čechů a českých úředníků (s. 29, 42). Poznáváme i zdrženlivé reakce československých úřadů a tehdy ještě nepočetného vojska po obsazení českého pohraničí na přelomu roku 1918/1919 vůči demonstracím německých obyvatel, často spojeným s násilnými excesy, což vyzvolávalo kritiku jak ze strany napadených českých úředníků a místních občanů, tak i zde sloužících řadových vojáků (s. 38, 58). U událostí okolo 4. března 1919, pro západ Čech u nás poprvé souhrnně popsaných,⁸ které jsou v našem a především v sudetoněmeckém historickém povědomí uchovány jako násilné potlačení demonstrací německého obyvatelstva proti příslušnosti k Československu, spojené s oběťmi na životech, určitě překvapí autorovo konstatování, že demonstrace, průvody, popř. stávky proběhly ve sledované oblasti většinou pokojným způsobem, při kterých se shromáždění účastníci po projevech a manifestačně přijatých rezolucích rozešli bez narušení veřejného pořádku. Pouze tam, kde došlo k napadení pořádkových sil zjitřeným davem, popř. střelbě proti nim ze strany demonstrantů, byly obě-

7 Výraz *katastrofální* odpovídá např. situaci na Ukrajině, kde během hladomoru v letech 1921-1922 padlo za oběť hladomoru nejméně 5 milionů osob (Stéphane COURTOIS a kol., *Černá kniha komunismu: zločiny, terror, represe*. I. Praha; Litomyšl: Paseka, 1999, s. 115). Situace v českém pohraničí ve sledované době přeci jen takto vážná nebyla. Jinak je zde nutno upozornit, že sociálními a zásobovacími poměry během a po skončení 1. světové války se Karel Řeháček zabýval již ve svých dřívějších studiích jako: Zásobovací poměry v Plzni na přelomu let 1918-1919. *Západočeský historický sborník* 7, 2001, s. 297-329; Hladové a protidrahotní bouře na Plzeňsku během války a po vzniku Československé republiky (1917-1919). *Minulostí Západočeského kraje* 40, 2005, s. 181-248; Sociální důsledky války a jejich projevy v Plzni v letech 1914-1919. *Minulostí Západočeského kraje* 41/1, 2006, s. 199-294; Dopady války na každodenní život obyvatelstva Plzně a okolních obcí (1914-1918). *Minulostí Západočeského kraje* 42/1, 2007, s. 277-336.

8 Dosud publikované práce, soustředící se na události 4. března 1919, byly většinou věnovány jednotlivým městům. V případě autorem sledovaného regionu se jedná o článek Milan AUGUSTIN, 4. a 5. březen 1919 v Karlovy Varech. *Historický sborník Karlovarska* 1, 1993, s. 135-144.

ti na životech – konkrétně na západě Čech 2 mrtví v Chebu, 6 mrtvých v Karlových Varech⁹ a 2 ve Stříbrně,¹⁰ přičemž autor informuje i o výsledcích následného vyšetřování těchto tragických incidentů (s. 62-73). Poznáváme i nacionální vypjatost tehdejších německých novinových článků a letáků, z nichž některé, např. leták o tom, jak *české vojsko hromadně vraždí německý lid, ženy znásilňuje ...*, pašovaný ze Sušicka do Bavorska pro tamní veřejnost (s. 81), si svou lživostí nezadaly s o 20 let pozdější goebbelsovskou propagandou. Právě ve srovnání s rokem 1938 rovněž zaujme, že v pojednávaném období se na protičeských protestech, spojených někdy až s nevybíravým štváním, aktivně podílela německá sociální demokracie (např. straničtí funkcionáři Rudolf Zischka a F. K. Starck na Stříbrsku – s. 68, 82).

Ve svém poutavém líčení Karel Řeháček často uvádí znění úředních dokumentů a dobového německého tisku či zpráv českých a německých činitelů, které v případě jejich odlišné charakteristiky dané události nechává promlouvat vedle sebe. U německých textů však zaskočí, že zatímco jsou v počáteční části publikace citovány přeložené do češtiny a jejich originál je přetištěn v poznámkách na konci knihy, v závěrečných kapitolách se autor s jejich překladem již neobtěžuje a ponechává je v hlavním textu v německém původním znění (srov. s. 71-73 + pozn. 286-294 se stranami 93, 114, 118).

Téměř každému současnému obyvateli českého západu se v knize otevírá zajímavý a místy i vzrušující vhled do událostí, které se před zhruba devadesáti lety staly v jeho městě, popřípadě v oblasti, o kterou se zajímá, přičemž jistě s povděkem kvituje místní rejstřík, zařazený na konci knihy (s. 174-175). U označení obcí autor správně použil dobové české názvy, tj. ve formě užívané v tehdejších česky psaných úředních spisech, avšak s ohledem na čtenáře je třeba litovat, že některé z nich nedoplnil i názvem současným a v případě potřeby i německým označením, jako Habersbirk (dnes Habartov), Haselbach (po r. 1945 Lísková – již zaniklá), Horní Brand (něm. Ober-Brand, dnes Horní Žďár), Königswerth (dnes Královské Poříčí), Prenet (něm. Prennet, dnes Spálenec), Ronšperk (něm. Ronsperg, dnes Poběžovice), Schönfeld (dnes Krásno), jakož i Falknov (dnes Sokolov).¹¹ Současné místní názvy bohužel chybí i ve zmíněném místním rejstříku.

Na hlavní text poté navazuje 11 stran obrazových příloh (s. 128-138), které obsahují fotografie tehdejších německých letáků a 3 snímky z událostí v Chebu při stržení pomníku Josefa II. v listopadu 1920. Škoda, že se sem autorovi nepodařilo zařadit i fotografie politických představitelů či dalších aktérů tehdejšího dění.

Závěrem je možno konstatovat, že i přes zmíněné drobnější nedostatky je publikovaná kniha nesporným přínosem. Uvítat je třeba především, že v ní autor přesně dle zásady *Ad fontes* provedl na základě detailního studia archivních pramenů nezaujaté a seriózní zpracování tématu, nezatížené osobními předpojatostmi, a poskytl tak další stavební kámen k majáku nestranné historie v rozbouřených vlnách mýtů, polopravd a legend, spjatých s bohužel stále zpolitizovanou otázkou vztahu Čechů a sudetských Němců. Historik a archivář Karel Řeháček, který se díky svým zdařilým pracím v průběhu tohoto desetiletí úspěšně etabloval jako nepřehlédnutelná stálice západočeské regionální historiografie, zde navíc vedle objektivity, jakož i stylistické dovednosti a obdivuhodného zvládnutí rozsáhlé pramenné báze prokázal i jistou dávku obětavosti, neboť knihu vydal vlastním nákladem za částečné podpory Česko-

9 Z toho byl jeden z protestujících nechtěně zastřelen jiným demonstrantem, který mířil na českého šikovatele (s. 67).

10 Na jednu ze stříbrských obětí, Židovku Rosu Hellerovou, se však brzy zapomnělo a nadále byl ve vzpomínkových akcích připomínán pouze „árijec“ Johann Luft (s. 72).

11 Tak to doporučuje Miroslav BARTOŠ, *Historická terminologie z doby nacistické okupace a odboje. Historie okupovaného pohraničí 1938-1945* 8, 2004, s. 140, 146 a 148.

německého fondu budoucnosti. Lze si jen přát, aby tato hodnotná publikace byla přeložena též do němčiny a přispěla tak k rozšíření obzorů o dané době i u (sudeto)německých čtenářů – zvláště pak u těch, kteří toto téma reflektují pouze z interpretací, uveřejňovaných v časopisech sudetoněmeckých krajanských organizací, neboť ty většinou k dosažení pravdivého a nezaujatého podání česko-německých vztahů mají před sebou ještě značný kus cesty.

Petr Cais

Václav Horáček

LESY V PLZEŇSKÉM KRAJI

Krajský úřad Plzeňského kraje, odbor životního prostředí, státní správa lesů, Plzeň 2008, 48 s., ISBN neuvedeno.

Další z výpravných celobarevných brožurek odboru životního prostředí Plzeňského kraje je tentokrát věnována lesům a jejich státní správě. Pro přírody milovné čtenáře dle mého názoru však nepřináší příliš zajímavého. V podstatě jde o směs statistických údajů o skladbě lesů kraje a stručné upozornění na některé zajímavosti.

Text je rozdělen na 16 kapitol. První kapitola (2 strany) se zabývá lesy celého Plzeňského kraje, následujících 15 (vždy 3 strany) pak dílčími oblastmi kraje. Ty jsou vymezeny hranicemi působnosti čtrnácti obcí s rozšířenou působností (ORP). Všechny kapitoly jsou si podobné jako vejce vejci. V úvodu je tabulka ukazující celkovou rozlohu oblasti, rozlohu PUPFLu (zkratka není nikde v publikaci vysvětlena; PUPFL je zkratka pro Pozemek určený k plnění funkcí lesa uvedená zde v 2. pádě), celkovou rozlohu lesních porostů a procento lesnatosti dané oblasti. Následuje text rozdělený vždy do sedmi odstavců: 1. Popis oblasti formou krátkého slovníkového hesla. 2. Informace o procentickém zastoupení jednotlivých přírodních lesních oblastí (PLO) v regionu. 3. Informace o převládajících dřevinách a jejich zastoupení v porostech. 4. Průměrnou zásobu listnatého a jehličnatého dřeva (v m³) v popisovaném ORP. 5. Zastoupení jednotlivých typů vlastníků, tj. stát, města a obce, právnické a fyzické osoby. 6. Množství zničené dřevní hmoty v rámci orkánů „Kyril“ a „Emma“. 7. Obecné sdělení o tom, že přes postupné zpracování kalamit došlo ke zvýšení výskytu kůrovců. Všech 16 kapitol má připojen anglický a německý souhrn. Třetí strany popisu dílčích oblastí kraje jsou věnovány zajímavostem z oblasti lesnictví s uvedeným kontaktem na státní správu lesů v daném regionu. Bohužel údaje o jednotlivých zajímavostech jsou velmi stručné a informační hodnotou ve většině případů nepřesahují náplň např. hesel v turistických mapách. Publikace je doprovozena vesměs nepopsanými barevnými fotografiemi. Ty v části případů ilustrují popisované zajímavosti, zčásti však zobrazují skutečnosti či objekty v textu nepopisované.

Netvrdím, že údaje z brožury nemají být veřejnosti jednoduše přístupné. Mnohé zde uvedené statické souhrny jsou bezesporu zajímavé a umožňují srovnání jak jednotlivých oblastí (ORP) v rámci kraje, tak srovnání s podobnými údaji z dalších regionů. V tomto případě by ale stačila buď brožura černobílá na méně kvalitním papíře, nebo přehled přístupný na webových stránkách Plzeňského kraje. Pro úplnost je potřeba dodat, že brožura vznikla pravděpodobně zároveň jako informační materiál pro účastníky akcí v rámci Evropského týdne lesů 2008.

Doufejme, že inzerované další publikace seznamující se strukturou a správou lesů Plzeňského kraje budou čtivější a budou podrobněji přibližovat např. významné stromy Lesů ČR, přírodovědně nejcennější lesní porosty a péči o ně.

Jiří Brabec

Dudák V. [ed.]

PLZEŇSKO – PŘÍRODA, HISTORIE, ŽIVOT

*Miloš Uhlíř, Baset, Praha 2008, 880 s., 1 mapa,
ISBN 978-80-7340-100-9*

Pátou knihou z edice rozsáhlých vlastivědných kompendií „Krajina a lidé“ se nakladatelství Baset vrátilo do západních Čech (těch se zčásti dotýkal první díl „Šumava – příroda, historie, život“; zejména ale kniha „Český les – příroda, historie, život“ (Dudák [red.] 2005; recenze J. Sofrona viz Sborník chebského muzea 2005). Poprvé se v rámci edice setkáváme s regionem, který není vymezen jako pohoří (předtím Šumava, Český les, Krkonoše, Novohradské hory), což mi přijde nakladatelsky poněkud odvážné.

Tato recenze je věnována tématickému celku Příroda (str. 38 až 187) a k němu náležejícím přílohám (str. 819 až 845). Členění a rozsah odpovídá ostatním knihám edice a autorský kolektiv se z velké části překrývá s kompendiem z Českého lesa. Srovnáním s tímto dílem, stejně jako s knihami Příroda Plzeňského kraje (Břicháček et al. 2004, vydal Krajský úřad Plzeňského kraje; recenze P. Mudry viz Sborník chebského muzea 2005) a Chráněná území ČR – Plzeňsko a Karlovarsko (Zahradnický et al. 2004, vydali AOPK ČR a EkoCentrum Brno; recenze J. Nesvadbové viz Sborník chebského muzea 2004) se nelze vyhnout. Příjemnou změnou oproti dílu Český les je relativně jednoznačné vymezení zájmového území publikace, které je ještě podloženo vloženou mapou.

Úvodní kapitolu sekce „Příroda“ věnovanou geologii, petrologii a mineralogii zpracoval Jiří Pešek. Zvolený způsob popisu se liší od podobných kapitol ve výše jmenovaných knihách, kde jsou popisovány jednotlivé geologické útvary, tak jak vystupují k povrchu nebo jsou přímo obnaženy na území popisovaného regionu. Zde jsou naopak postupně popsány geologické dějiny Plzeňska od starohor po čtvrtohory doplněné o příklady, kde se s danými geologickými vrstvami můžeme setkat. Text je čtivý (geologické termíny jsou v závorkách nahrazeny českými ekvivalenty nebo jednoduchým vysvětlením), pro laika jsou velmi příjemné tabulky přehledně ukazující sled jednotlivých ér, útvarů a souvrství. Citelně však chybí alespoň malá přehledová odkrytá geologická mapa území. Proč je kapitola nadepsaná též mineralogie není zcela jasné, neboť o nerostech Plzeňska se v textu dozvíme naprosté minimum. Následující kapitola „Paleontologie“ autorů Michala Mergla a Josefa Pšeničky velmi příjemně navazuje na předchozí. Pojetí popisu od starohor po současnost je zachováno, na mnoha místech rozvedeno a doplněno. Za velmi vhodný považuji i krátký komentář období, ze kterých nejsou v regionu žádné nebo minimální nálezy. Kromě tradičního vypíchnutí nejzajímavějších paleontologických nálezů a jejich umístění, jsou zde prezentovány představy o flóře a fauně jednotlivých popisovaných období. Kapitola obsahuje bohatý obrazový materiál a odkaz na muzea, ve kterých můžeme shlédnout významné paleontologické kolekce z regionu.

Kapitoly „Geomorfologie“ se stejně jako v Českém lese ujal Jiří Suda. Přiznávám, že jsem nikdy příliš nepřišel na chuť hierarchickému členění až na malé geomorfologické jednotky. Zde se však veškerá výpovědní hodnota navíc ztrácí v popisu vymezení hranic jednotlivých okrsků podle toků a obcí, který zabírá tři čtvrtiny textu. O co čtivější by byla kapitola složená z mapy a popisu nejzajímavějších jednotek a jejich fenoménů. Přidat jednu celostránkovou fyzickogeografickou mapu s vrstvou hranic geomorfologického členění by nebyl dle mého názoru žádný grafický problém.

„Podnebí“ Plzeňska nám formou tabulek a grafů souhrnných údajů z několika klimatických stanic přibližují Jiří Hostýnek a Radim Tolasz. Kapitola je poměrně čtivá, vhodně doplněná tabelárními přehledy v přílohách. Zajímavé jsou mapy zobrazující prostorové rozložení

průměrných ročních teplot a srážek. Škoda jen, že některé mapky (např. na str. 67) a tabulky (např. příloha 12 a 13) nejsou lépe popsány, ať již v nadpisech či vlastním textu. Následující kapitola „Hydrologie“ (autor Jan Kopp) je, už vzhledem k hydrologické situaci zejména nejbližšího okolí Plzně, poměrně zajímavá. Je otázkou, do jaké míry je potřebný v podobných kompendiích podrobný přehled vodních toků a nádrží, tak jak je uvedený v kapitole „Vodopis“ (autor Miroslav Tesař). V suchém výčtu jsou nejzajímavější údaje o vodních nádržích a autorovy subjektivní poznámky u několika větších toků a v rámečku zpracované informace o bývalém Mladotickém rybníce a Odlezelském jezeře (ty se však zčásti dublují – str. 77 a 85). Informace o většině vodních toků by bylo možné vypustit a údaje o nádržích a rybnících začlenit do kapitoly „Hydrologie“, kde jsou vynechány. Po krátké kapitole „Půdní poměry“ z pera J. Sudy následuje blok kapitol nazvaný „Významné ekosystémy“.

Kapitola „Lesní ekosystémy“ (autor Jiří Bouše) je na rozdíl od kompendia Český les (autorka Zdenka Chocholoušková; fytoocenologické pojetí) podán z hlediska lesnické typologie. Popis pouze podle jednoho nebo druhého hlediska je vždy zavádějící, neb každý vznikl a slouží jiným účelům. V kompendiích takového rozsahu by bylo možné umístit vedle sebe obě pojetí. (Sloučení obou přístupů by bylo nejlepší, ale ještě jsem se nikde s povedeným podobným pokusem nesetkal.) Jiným východiskem může být lidš्टější popis jak lesů přírodě blízkých, tak lesů se zcela pozměněnou skladbou dřevin a podrostu. Samozřejmostí by měly být příklady a odkazy, ve kterých oblastech můžeme popisované typy vidět. Odhlédneme-li od volání po jiném pojetí popisu lesních biotopů, má kapitola „Lesní ekosystémy“ několik formálních nedostatků, které ji z části znehodnocují. Např. grafy na str. 93 kromě toho, že mají prohozené popisky, nemají vysvětlivky zkratk a chybí popisy některých sloupců. V celé kapitole se operuje s v lesnictví vžitým desetinným plošným zastoupením dřevin v cílové či přirozené druhové skladbě dřevin, což však není nikde vysvětleno. A nepředpokládám, že běžný čtenář tuší, co znamená „buk 7, jedle 1“. Sám jsem si jako botanik musel v lesnické literatuře dohledat, že u dřevin bez čísla půjde o dřevinu vtroušenou se zastoupením pod 5 % (obvykle označováno „+“). Popis jednotlivých lesních typů se zřejmě vůbec nevztahuje k Plzeňsku a je pouhým výtahem z učebnic lesnické typologie. Taktéž zde zcela chybějí konkrétnější údaje (příklady) z jakékoli části Plzeňska.

Přívětivěji působí následující kapitola „Nelesní ekosystémy“ Tomáše Č. Kučery. Kapitola je rozdělena na biotopy primárního bezlesí (skály, suché trávníky, lesní lemy) a sekundárního bezlesí (louky a pastviny). Poněkud mi vadí, že autor nikde neuvedl, že se v dnešní době s vegetací z tzv. primárního bezlesí (zejména vegetací suchých trávníků) setkáváme často i v místech, kde by bez vlivu člověka nerostla. Popis jednotlivých typů vegetace je poměrně obecný až školometský. Příklady rostlin z popisované vegetace jsou však vždy regionální, stejně tak příklady míst, kde je možné danou vegetaci shlédnout (byť by jich u některých typů vegetace mohlo být více). Zarazilo mne tvrzení, že rostlinné druhy zastoupené v lesních lemech „se nevyskytují ani v sousedních lesních ekosystémech, ani v navazujících nelesních společenstvech“. To není pravda! Celá problematika fytoocenologického hodnocení lesních lemů se v minulosti točila kolem toho, zda vegetace lesních lemů vůbec existuje, když nemá „vlastní“ druhy, které by se nevyskytovaly v navazujících biotopech.

Samostatnou kapitolu tvoří Vodní a mokřadní ekosystémy autorů T. Č. Kučery a Zdeňky Chocholouškové. Její náplň mi připadá značně chaotická a neúplná. Mísí se tu popisy vodní vegetace s popisem břehů a hrází, o vodních rostlinách plzeňských řek se dozvíme jen, že „na klidných místech Berounky a Klabavy rostou porosty stulíku žlutého“. Diskutabilní jsou některá tvrzení, např. že se údolím řek šíří netýkavka malokvětá, či konstatování, že „v současnosti je velkým problémem intenzivní využívání kařonu Berounky k vodáctví a stanování, což

s sebou nese eutrofizaci a sešlap těchto příbřežních porostů“ (zejména, když je to zmíněno u břehových porostů vysokých ostřic a vrbín).

Tradiční součástí západočeských přírodovědných publikací jsou kapitoly o synantropní flóře a vegetaci (z pera Z. Chocholouškové, žačky zakladatele „plzeňské ruderální školy“ Antonína Pyška). Oproti kompendiu Český les, je zde kapitola zpracována čtivěji, přehledně a s příjemným nadhledem a závěrečným zhodnocením.

Další blok kompendia je věnován květeně území. Obsahuje 5 kapitol. Podrobnější informace věnované sinicím a řasám (kap. „Sinice a řasy“, autorka Václava Volfová) nebývají běžnou součástí vlastivědných knih. O to radostnější je zjištění, že i takové kapitoly lze napsat srozumitelně a přiblížit problematiku laickému čtenáři a zároveň zachovat odbornou úroveň včetně přehledu typických a nejvýznamnějších taxonů, jejichž jména většinou z nás opravdu mnoho neřeknou.

Koncepce následujících kapitol „Lišejníky“ (Ondřej Peksa, str. 118-119) a „Mechorosty“ (Nada Gutzerová, str. 120-121) je téměř shodná. Čtivý úvodní vhléd do historie oboru na Plzeňsku, stručná charakteristika lichen- a bryoflóry území a komentář k nejvýznamnějším druhům. Podobně je strukturována i kapitola „Houby“ (Luboš Zelený a Svatopluk Holec, str. 122-126). Velká pozornost je věnována mykoflóře borových lesů jako nejrozšířenějšímu biotopu Plzeňska, což mohlo být doplněno v podobném duchu typickými druhy dalších méně zastoupených biotopů. Domnívám se, že do podobných souhrnů příliš nepatří důraz na užítkovost a poznámky k determinaci diskutovaných hub. Uznávám ale, že to někteří čtenáři ocení.

Největšího prostoru v části „Květena“ se dostalo kapitole „Cévnaté rostliny“ (Ivona Matějková a Sylvie Pecháčková, str. 127-137). V úvodu autorky využily již jednou osvědčenou fytogeografickou koncepci popisu jednotlivých floroelementů, které se na květeně oblasti podílejí (viz Břicháček et al. 2004: Příroda Plzeňského kraje). Zde bych přivítal, zejména u některých v oblasti evidentně vzácnějších druhů (např. mokřýš vstřícnicolistý – *Chrysosplenium oppositifolium*, plavučí pučivá – *Lycopodium annotinum*, všesovec pletový – *Erica carnea*, pleška stopkatá – *Willemetia stipitata*, chrastavec lesní – *Knautia dipsacifolia*), geografické vymezení výskytu nebo alespoň uvedení příkladů několika lokalit. V druhé části jsou pak rozebrány jednotlivé fytogeografické okresy, které na Plzeňsko zasahují. Pro každý fytochorion jsou popsány jak typické vegetační typy a jejich květena, tak ojedinělé a vzácné prvky. Popisy fytogeografických okresů jsou již bohatě podpořeny konkrétními příklady lokalit. V mnohém se kapitola „Cévnaté rostliny“ dubluje s kapitolami vegetačními. To však nakonec není na škodu. Kromě toho, že jde o trochu jiný pohled na danou problematiku, dozvíme se zde o některých vegetačních typech Plzeňska paradoxně více informací než v oddíle „Významné ekosystémy“.

Část „Zvířena“ (str. 138-167) je rozdělena do 9 kapitol – Hmyz (František Němec a Michal Mergl), pavouci (Ivana Hradská-Fenclová), Měkkýši (M. Mergl), Ostatní bezobratlí (M. Mergl), Ryby (Pavel Řepa), Obojživelníci (Lubomír Volter), Plazi (P. Řepa), Ptáci (Roman Vacík), Savci (Petra Volterová). Příliš se mi jako botanikovi nechce pouštět do samostatného hodnocení jednotlivých kapitol. Velmi obtížně se mi totiž stoprocentně soudí, zda je daná kapitola zpracována: 1) precizně s využitím nejnovějších poznatků z regionu; 2) kvalitně avšak se staršími údaji, protože jiné neexistují; 3) průměrně jen s využitím starších souhrnných děl bez dohledávání novějších údajů; 4) souhrnně s příznáním že v daném oboru nejsou údaje a autor/autorů v něm nepracuje/nepracují; 5) nepříliš kvalitně, jen povšechně, přičemž se autor/autorů tváří, že jde o současné zpracování skupiny v regionu. Jsem přesvědčen, že je zde celá škála zastoupena. Necht' čtenář posoudí dle vlastních zkušeností sám, třeba už jen z toho, ve kterých kapitolách jsou hojně uváděny údaje o výskytu v regionu atd. Upozornil bych snad jen

na kapitolu „Ptáci“, kde je přiblížení jednotlivých druhů a jejich typických biotopů podpořeno výstupem z „hračky“ dnešních ekologů, programu pro analýzu mnohorozměrných dat CANOCO. Množství údajů o výskytu ptáků na Plzeňsku také ukazuje příloha na str. 827-843, která obsahuje přehled všech ptáků zaznamenaných na Plzeňsku a hodnocení vývoje jejich početnosti v uplynulých desetiletích v regionu a ve vztahu k celé ČR.

Tématický celek „Příroda“ je zakončen částí „Ochrana přírody“ (str. 168-187). První dvě jednostránkové kapitoly „ÚSES – územní systém ekologické stability“ (Zuzana Brotánková) a „Natura 2000“ (Lenka Pivoňková) krátce seznamují s dvěma programy, které hýbaly (ÚSES) či dosud hýbají (Natura 2000) státní ochranou přírody. Z kapitoly ÚSES mrazivě dýchá technokratický přístup ke krajinné ekologii (90. léta 20. století), který byl snad již překonán. Z biologického pohledu je přívětivější a přínosnější program Natura 2000, který je postupně realizován. Následující tři kapitoly jsou jen stručnými přehledy, neboť mají pro Plzeňsko zpracované své vlastní podrobné publikace – „Zvláště chráněná území“ (zde autorka Lenka Pivoňková; podrobně zpracováno v Chráněná území ČR – Plzeňsko a Karlovarsko (Zahradnický et al. 2004)), Přírodní parky (zde Emilie Kočandřlová; publikace E. Kočandřlové a kol., Přírodní parky Plzeňského kraje, vydal Krajský úřad Plzeňského kraje v roce 2005), Památné stromy (zde Marie Kašparová; publikace J. Michálka, Památné stromy Plzeňského kraje, vydal Krajský úřad Plzeňského kraje v roce 2006). Poslední kapitolou „ochrany přírody“ je kap. „Ohrožená území a ekologické zátěže“ (Jan Kopp).

V tak rozsáhlém textu není problém upozorňovat na hnidopišské drobnosti. Jen čtyři příklady na ukázkou. 1) Bezkolonec není „tráva, která skutečně nemá na stéblech kolénka“ (str. 102). Ona je má, ale soustředěně do spodní části stébla. 2) Širokolisté byliny nejsou jen „jiné bylinné rostliny než trávy“ (str. 101). Do širokolistých bylin ale nepatří ani ostřice, sítiny apod. Proto se spíše používá vysvětlení, že jde o cévnaté rostliny mimo traviny. 3) Mělké půdy se nevyvíjejí jen „v důsledku nízkého příjmu srážkové vody“ (str. 100). Je zde i velké množství jiných faktorů. 4) Ne úplně je vhodná záměna slov expanzivní a invazivní (str. 130). Jako expanzivní jsou označovány rychle se šířící domácí druhy (tedy např. naše domácí třtina křovištití, nikoli kavkazský bolševník velkolepý). Jako invazivní pak šířící se druhy u nás nepůvodní (tj. např. bolševník velkolepý, nikoli třtina křovištití).

V podstatě asi nemá smysl znovu u děl z edice „Krajina a lidé“ opakovat, že mnohé fotografie jsou příliš malé, aby na nich mohly být vidět ilustrované fenomény. K úsměvným patří např. foto na str. 96 s popisem „Okraj smíšeného lesa“, na kterém je vidět přes ¾ fotky keř nepůvodního janovce metlatého a v pozadí zřejmě mladou kulturu jehličnanů s jedním rozostřeným listnáčem. Část fotografií (řekl bych cca 30 %) je ale pouze ilustrativní a jen vzdáleně se vztahuje k textu. Bylo by tedy možné je vypustit a zvětšit jiné, k textu se přímo vztahující, stejně tak jako doplnit či zvětšit některé mapy (viz výše). Zkrátka někdy méně může znamenat více.

Ať už jsou výše uvedené výtky jakkoli závažné, nic nezastíní fakt, že vydání podobně rozsáhlých a ve většině kapitol fundovaně zpracovaných kompendií je velmi chválné a dobře odráží stav poznání oblasti v dané době. Zejména, když je na edici patrné, že se redaktor (redaktoři) snaží kvalitu autorského kolektivu zvyšovat. Také informace o tom, že popisovaný region je v nějakém oboru téměř neprozkoumaný, je (zejména pokud je příznáno a není snaha to zakamuflovat) cenná a inspirující jak pro amatérské tak pro profesionální badatele. Ať již bude osud edice „Krajina a lidé“ jakýkoli, k dosud vydaným kompendiím (a Plzeňsko zde má své místo již jistě!) se určitě budeme rádi vracet.